

R. Keijzer
Hs IPABO Amsterdam/Alkmaar

Recente historie

Het lijkt al weer vele jaren geleden dat de opleiding tot leraar basisonderwijs nog een overzichtelijke opleiding was. Studenten volgden modules en voerden opdrachten uit in de stage. Er werd geleerd over alle vakken in de basisschool. Verder was er aandacht voor pedagogische aspecten van het beroep. Het geleerde op de opleiding werd in de stage uitgeprobeerd; er werd ervaring opgedaan op de werkplek. Om te kijken of studenten zich ontwikkeld hadden tot startbekwame leraren werden ze getoetst, maakten ze werkstukken en deden ze verslag van activiteiten in de stage. Tijdens de laatste stage verbleef de student in het algemeen lange tijd in een klas. In deze fase van de opleiding stond zo het opdoen van werkervaring centraal. Voor veel studenten betekende deze laatste fase van de opleiding dan ook een opstap naar een eerste baan in het onderwijs.

In het laatste decennium van de vorige eeuw kondigden een tweetal visitatieronden het einde van deze beproefde werkwijze aan. De vraagstellingen voor de visitatiecommissies waren namelijk zo geformuleerd dat opleidingsonderwijs, waarbij de schoolvakken leidend zijn voor het curriculum, nooit goed uit de bus kon komen. En dus werd het opleidingsonderwijs gedurig op de schop genomen (Van Mulken, 2006). De insteek van de visitatiecommissies maakte dan ook dat de vakken op veel opleidingen langzaam maar zeker een minder prominente rol kregen toebedeeld. In het verlengde van deze ontwikkelingen is rond de eeuwwisseling het competentiegericht opleiden het leidende opleidingsparadigma geworden. Vrijwel alle opleidingen zijn druk doende om dit nieuwe paradigma te concretiseren in het eigen opleidingsonderwijs.

Nieuw opleidingsparadigma

Competentiegericht opleiden betekent niet veel meer dan dat het opleiden zich richt op het ontwikkelen van competente beroepsbeoefenaars. Toegespitst op de lerarenopleiding basisonderwijs betekent dit bijvoorbeeld dat niet zozeer toetsresultaten bepalend zijn voor het toekennen van het diploma, maar of de student in staat is de

tijdens de opleiding opgedane kennis toe te passen in de eigen onderwijspraktijk en de keuzen die daarbij gemaakt zijn theoretisch te onderbouwen (Keijzer, Kerstens, Baars & Uittenbogaard, 2004).

Dit nieuwe opleidingsparadigma is in nogal wat gevallen aangegrepen om de opleiding ingrijpend te verbouwen, waarbij niet alleen het oogmerk van competent handelen in de praktijk leidend is. Zo blijkt de aandacht in het vernieuwde onderwijs te worden verschoven van vakinhoud en vakdidactiek naar algemene pedagogische vaardigheden. Daarbij wordt nadrukkelijk gekozen voor exemplarisch opleiden, waarbij een soms overoptimistisch beroep gedaan wordt op transfer van kennis en vaardigheden. Met het toetsen van vaardigheden in de praktijk wordt ook vaak gekozen voor het vergroten van de rol van het veld bij het opleiden. Leraren basisonderwijs komen in de rol van opleider en beoordelaar. Opleiders worden opleidingsdocenten en worden in enkele gevallen nauwelijks meer aangesproken op hun domeinspecifieke kennis en vaardigheden (Uittenbogaard, 2006). Wanneer ik met collega-opleiders spreek, merk ik dat een aantal van hen zich bezorgd toont over hoe hun opleiding zich ontwikkelt. Als vakdocent rekenen-wiskunde staan ze aan de zijlijn en kunnen soms nauwelijks meer iets bijdragen aan de ontwikkeling van studenten voor het vak rekenen-wiskunde. Ze moeten toezien hoe leraren, die niet zijn geschoold als opleider, beoordelen of de student competent is voor (onder meer) het vak rekenen-wiskunde.

Menselijke maat

En hoewel die groep duidelijk in de minderheid is, zijn er ook opleiders die in de huidige ontwikkelingen kansen zien om het opleidingsonderwijs te verbeteren. Daar waar zij vroeger ervoeren dat de theorie van de opleiding in het onderwijs van de student nauwelijks naar voren kwam, zien ze nu mogelijkheden om studenten hierop gericht aan te spreken. De student moet in de praktijk laten zien dat hij competent is voor het vak rekenen-wiskunde en de opleider rekenen-wiskunde krijgt ruim de gelegenheid om na te gaan hoe het met deze competentie gesteld is, bijvoorbeeld tijdens de vele momenten waarop de docent de student spreekt op de opleiding en in de stage. Ook

studenten voelen dit aan. Zij leren niet langer voor de toets, maar gaan actief op zoek naar informatie om in hun stagepraktijk competent voor de dag te komen. De opleider rekenen-wiskunde toont studenten de essenties van het vak en de vakdidactiek en leert ze zo vragen te formuleren rond het reken-wiskundeonderwijs. Hij wijst zonnodig ook de weg naar literatuur en andere bronnen. De kwaliteit van het onderwijs van de student vormt een voortdurend onderwerp van gesprek tussen student en opleider.

Wanneer ik met opleiders rekenen-wiskunde praat over zorgen en kansen voor het opleidingsonderwijs rekenen-wiskunde bekruipt me soms het gevoel van een tweedeling in opleidingsland. Waar de ene opleider probeert aan te geven hoe hij in het hele vernieuwingsproces buiten spel wordt gezet, toont een minderheid van de opleiders hoe zij op essentiële momenten betrokken worden bij ontwikkelingen op de opleiding en ruime mogelijkheden krijgen suggesties te doen voor invullingen, aanvullingen en verbeteringen. De cultuur van de opleiding - zo blijkt bij doorvragen - is bepalend voor de manier waarop opleiders al dan niet worden betrokken bij de vernieuwing van het curriculum. Bij de ene opleiding is de menselijke maat bepalend voor het vormgeven van veranderingen als gezamenlijk proces van leidinggevend, opleiders en (vaak) van studenten (vgl. Goffree & Keijzer, 1997). Bij andere opleidingen worden veranderingen vooral van boven opgelegd en is de opleider rekenen-wiskunde vooral uitvoerder van onvoldoend doordachte plannen. Hij verloor de regie over zijn eigen

opleidingsonderwijs. In dit laatste geval spreken leidinggevend veelal louter de taal van vernieuwers op afstand; een taal die in het algemeen weinig van doen heeft met de taal van de werkvloer.

Competentiegericht opleiden betekent onder meer dat studenten competenties voor het vak rekenen-wiskunde moeten verwerven. Opleiders rekenen-wiskunde die mee mogen praten en denken over veranderingen op de eigen opleiding zijn in veel gevallen in staat het competentiegericht opleiden zo in te richten dat ook recht wordt gedaan aan deze vakspecifieke en vakdidactische competenties. En zo hoort het natuurlijk ook. Ouders en leerlingen moeten ervan uit kunnen gaan dat juist een jonge nieuwe leerkracht in staat is het beste uit de leerling te halen - ook wat betreft rekenen-wiskunde. Een menselijke maat op de opleiding, waarin opleiders, studenten en werkers in het veld werkelijk eigenaar zijn van het opleidingstraject, blijkt daarvoor een noodzakelijke voorwaarde.

Literatuur

- Goffree, F. & R. Keijzer (1997). De menselijke maat van een lerarenopleiding. *Willem Bartjens* 17(2), 4-9.
- Keijzer, R., L. Kerstens, G. Baars & W. Uittenbogaard (2004). Competentiegericht opleiden. *Reken-wiskundeonderwijs: onderzoek, ontwikkeling, praktijk* 23(1), 51-54.
- Mulken, F. Van (2006). Het leren van leraren: onderwijs voor velen of voor weinigen? *Reken-wiskundeonderwijs: onderzoek, ontwikkeling, praktijk* 25(1), 3-8.
- Uittenbogaard, W. (2006). Was vroeger alles beter? *Volgens Bartjens ...*, 25(4), 22-25.